

Summary

Eymin A. The procedure in court of cassational instance under the Criminal Justice Statute.

The criminal process order in court of cassational instance in the time of its primary establishing on the Ukrainian territory is researched in the article, namely after the criminal procedure of Russian Empire reformation conducted by Alexander II in the middle of XIX century. Thus, in course of the reform elaboration, the Senate as a Highest Cassational court in the country is analyzed. However, the activity of Senate is not elaborated in general – the former just oversaw over the precise fulfillment and identical application of the laws by all the judicial institutions – but operating of established departments under it. These departments decided on cassational appeals against the decisions of the lower courts that were under their jurisdiction. In addition, the departments' activity is considered simultaneously with taking into the consideration of provisions of Criminal Justice Statute that entirely regulated the criminal procedure process. Thus, under this criminal procedural law source, the following moments are revealed: the grounds for cassational appeal application and its features; subjects, who are entitled to appeal case within the cassational procedure and to familiarize with these appeals; application appeal results; the procedure of case consideration preparation; the procedure of deciding issues by the court that it are due to consider.

Key words: Criminal Procedure, the Court of Cassation, judicial reform in 1864, the Statute of the criminal justice system, the grounds for appeal application, the order of consideration.

Отримано 21.11.2013

УДК 343.36

В. М. ЄДНАК

В'ячеслав Михайлович Єднак, прокурор прокуратури Індустріального району м. Дніпропетровська, здобувач Київського університету права НАН України

УДОСКОНАЛЕННЯ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВИХ САНКЦІЙ ЗА ПОСТАНОВЛЕННЯ СУДДЕЮ (СУДДЯМИ) ЗАВІДОМО НЕПРАВОСУДНОГО ВИРОКУ, РІШЕННЯ, УХВАЛИ АБО ПОСТАНОВИ, ВЧИНЕНЕ З КОРИСЛИВИХ МОТИВІВ

Удосконалення кримінально-правових санкцій має важливе значення для створення ефективної кримінально-правової норми, а тому для належної протидії кримінальним правопорушенням. У зв'язку з цим важливо не лише охарактеризувати ознаки складу злочину, передбаченого ст. 375 КК України, а й відповідні кримінально-правові санкції.

Зазначимо, що конструювання кримінально-правових санкцій було предметом дослідження таких науковців, як Е. Т. Борисов, О. П. Горох, Т. А. Денисова, В. К. Дуюнов, О. О. Книженко, І. Я. Козаченко, А. П. Козлов, І. С. Комарицький, Л. Л. Кругліков, А. А. Музика, Н. А. Орловська М. І. Панов та інші. Однак проблемі удосконалення кримінально-правових санкцій за постановлення суддею (суддями) за відомо неправосудного вироку, рішення, ухвали або постанови, вчинених з корисливих мотивів, належна увага не приділялася. Тому у статті розглянемо відповідні питання.

За постановлення суддею (суддями) за відомо неправосудного вироку, рішення, ухвали або постанови передбачається застосування покарання у виді обмеження волі на строк до п'яти років або позбавлення волі на строк від двох до п'яти років (ч. 1). Якщо такі дії спричинили тяжкі наслідки або вчинені з корисливих мотивів чи в інших особистих інтересах, передбачається покарання у виді позбавлення волі на строк від п'яти до восьми років (ч. 2).

Отже, санкція у ч. 1 ст. 375 КК України є альтернативною, в якій передбачається два види основних покарань – обмеження волі та позбавлення волі. Ця санкція сконструйована відповідно до системи покарань, від менш суворого виду до більш суворого (ст. 51 КК України). У теорії кримінального права існує точка зору щодо кількості альтернативних покарань у санкціях статей Особливої частини КК України, що залежить, на думку науковців, від суспільної небезпеки злочину. При цьому щодо такої альтернативності є дві точки зору. На думку одних науковців (зокрема, І. Я. Козаченка, Н. В. Огороднікової, Ю. В. Філея), чим більший характер і ступінь суспільної небезпеки злочину, тим менше альтернативних видів покарань законодавець повинен передбачати у санкції статті і, навпаки, чим менший характер і ступінь суспільної небезпеки злочину, тим більше альтернативних покарань має бути у санкції статті¹. Однак, на думку А. П. Козлова, чим більша ступінь суспільної небезпеки злочинів, тим більше альтернативних покарань має передбачатися у санкціях статей, які передбачають за них відповідальність. Наприклад, він вважає, що за особливо тяжкі види злочинів, повинно передбачатися, наприклад, п'ять видів покарань, за тяжкі – чотири тощо². Вважаємо більш обґрунтованою першу точку зору, оскільки чим менша ступінь тяжкості вчиненого злочину, тим більшого вибору має надавати законодавець суду при призначенні покарання за його вчинення.

Крім цього, науковці звертають увагу на те, що має існувати співвідношення між тяжкістю покарання та його розміром (строком) у санкції статті Особливої частини КК України. Так, на думку А. П. Козлова, карально-виховний вплив більш м'яких видів покарання повинен бути нижче карально-виховної сутності більш суворих видів покарання³. М. І. Хавронюк також пропонує розробити типові санкції статей Особливої частини КК України. Зокрема, він вважає, що потрібно встановити розміри альтернативних основних покарань залежно від того, яке основне покарання є найбільш тяжким у санкції. Наприклад, «якщо найбільш тяжким із основних покарань є арешт, то громадські роботи як альтернативне покарання повинні встановлюватися у розмірі не більше ста годин, а якщо позбавлення волі – до двохсот сорока годин; якщо найбільш тяжким із основних покарань є обмеження волі, то арешт повинен встановлюватися на строк до трьох місяців, якщо тримання в дисциплінарному батальйоні – до п'яти, а якщо позбавлення волі – до шести»⁴.

Проаналізувавши санкцію ч. 1 ст. 375 КК України, можна помітити, що покарання у виді обмеження волі встановлене у всьому діапазоні відповідного виду покарання, визначеного у Загальній частині КК України, а покарання у виді позбавлення волі – з його нижньої половини, що встановлена для цього виду покарання у Загальній частині КК України.

Крім цього, ще одним критерієм обґрунтованості та закономірності санкцій статей (частин статей) Особливої частини КК України є їх узгодження з санкціями суміжних складів злочинів. У нашому випадку має узгоджуватися санкція спеціальної статті – ст. 375 КК України та загальної статті – ст. 365 КК України. Визначення виду та міри покарання у санкції спеціальної норми безпосередньо залежить від тих мотивів, які слугували підставою для її виокремлення. Найчастіше підставами їх виокремлення є суттєва відмінність характеру і ступеня суспільної небезпеки окремих діянь, передбачених однією і тією самою кримінально-правовою нормою, що зумовлює необхідність диференційованого регулювання відповідальності за їх вчинення. При цьому досягти такої мети за допомогою існуючої загальної норми – неможливо. У законотворенні це повинно привести до зміни санкції спеціальної правової норми – або її посилення, або, навпаки, – пом'якшення. Відповідно у санкції спеціальної норми усувається альтернативність покарань, змінюється вид покарання, але частіше – його межі⁵. Слушно з цього приводу зауважував В. М. Кудрявцев: існування спеціальної норми поряд із загальною нормою має практичний сенс лише у тому випадку, коли певна спеціальна норма якось по-іншому вирішує питання про кримінальну відповідальність порівняно із загальною нормою (наприклад, про вид та розмір покарання). В іншому випадку немає сенсу в існуванні таких норм⁶. Науково обґрунтовані правила з приводу конструювання санкцій спеціальних правових норм запропоновані у монографії А. А. Музики та О. П. Гороха⁷. Враховуючи такі правила, можна зробити висновок, що законодавець, конструюючи ст. 375 КК України та виділяючи її у спеціальний вид перевищення влади або службових повноважень намагався, на нашу думку, посилити кримінальну відповідальність за такі діяння, оскільки були виокремлені спеціальні ознаки злочину: як суб'єкт злочину – суддя (судді), які є представниками судової влади в Україні та суспільно небезпечне діяння – постановлення завідомо неправосудного вироку, рішення, ухвали або постанови. Порівнявши санкції ч. 1 ст. 375 КК України та ч. 1 ст. 365 КК України, можна запропонувати такі зміни щодо вдосконалення санкції ч. 1 ст. 375 КК України.

По-перше, санкція ч. 1 ст. 365 КК України альтернативно передбачає три види основних покарань: виправні роботи на строк до двох років або обмеження волі на строк до п'яти років, або позбавлення волі на строк від двох до п'яти років, тоді як санкція ч. 1 ст. 375 КК України альтернативно передбачає два основних види покарань: обмеження волі на строк до п'яти років, або позбавлення волі на строк від двох до п'яти років. А. А. Музика та О. П. Горох зазначають, що «якщо санкція загальної норми містить два чи більше основних покарань, то у разі зміни ступеня суспільної небезпеки діяння у бік його підвищення санкція спеціальної кримінально-правової норми повинна передбачати ту саму кількість більш суворих основних покарань або одне, більш суворе основне покарання»⁸. Враховуючи те, що обмеження волі у ч. 1 ст. 375 КК України передбачене у ч. 1 ст. 365 КК України у всьому можливому діапазоні, визначеному для цього виду покарання у Загальній частині КК України, то його наявність у санкції ч. 1 ст. 375 КК України є необґрунтованою. У зв'язку з цим пропонуємо виключити обмеження волі з санкції ч. 1 ст. 375 КК України.

По-друге, санкція ч. 1 ст. 365 КК України є кумулятивною, у ній окрім альтернативних основних покарань передбачена можливість призначення двох додаткових обов'язкових покарань – позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю на строк до трьох років та штраф від двохсот п'ятдесяти до п'ятисот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян, тоді як санкція ч. 1 ст. 375 КК України такої можливості не передбачає. Як слушно зазначають А. А. Музика та О. П. Горох, «якщо санкція загальної норми крім основного покарання містить ще й додаткове покарання, то у разі зміни ступеня суспільної небезпеки діяння у бік його підвищення санкція спеціальної норми, крім такого самого основного покарання, може передбачати таке саме додаткове покарання, однак з більшою його максимальною та/або мінімальною межею; додаткове покарання має носити не факультативний, а обов'язковий характер»⁹. Додаткові покарання і в санкції ч. 1 ст. 365 КК України, і в санкції ч. 1 ст. 375 КК України потрібно розташувати з урахуванням їх суворості, яка відображена у ст. 51 КК України, тобто, спочатку вказати на штраф, а потім – на позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю.

Отже, санкцію ч. 1 ст. 375 КК України доцільно викласти у такій редакції: «карається позбавленням волі на строк від двох до п'яти років зі штрафом від двохсот п'ятдесяти до п'ятисот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян та з позбавленням права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю на строк до трьох років».

Що стосується санкцій за кваліфіковані види злочинів, то у теорії кримінального права розроблені певні правила їх побудови. Так, на думку Т. О. Леснієвськи-Костаревої, вони повинні будуватися на таких основних засадах: врахування типу санкції, встановленої за простий склад злочину; врахування діапазону вираження кваліфікуючої (особливо кваліфікуючої) ознаки; врахування видів покарань, які передбачені в ч. 1 відповідної статті¹⁰. Більшість науковців вважає, що чим більш формалізованою є диспозиція, тим меншим має бути розрив між мінімумом та максимумом санкції і навпаки¹¹. У ч. 2 ст. 375 КК України передбачається така оціночна ознака, як тяжкі наслідки, тому, на нашу думку, максимальну межу цього виду покарання потрібно збільшити для того, щоб надати суду можливість індивідуалізувати покарання винному залежно від вираження цієї ознаки з урахуванням конкретних обставин справи. Що стосується корисливих мотивів та інших особистих інтересів, які передбачені в ч. 2 ст. 375 КК України, то зазначимо, що ці кваліфікуючі ознаки істотно не впливають на конструювання кримінально-правової санкції в цьому випадку.

Для певних пропозицій щодо формулювання санкції за кваліфікований вид постановлення суддею (суддями) завідомо неправосудного вироку, рішення, ухвали або постанови вважаємо за доцільне порівняти санкції ч. 3 ст. 365 КК України (оскільки саме у ній передбачені тяжкі наслідки) та ч. 2 ст. 375 КК України. У першому випадку передбачається така санкція: «карається позбавленням волі на строк від семи до десяти років з позбавленням права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю на строк до трьох років та зі штрафом від семисот п'ятдесяти до тисячі п'ятисот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян». Тобто, санкція цієї частини статті відносно визначена та кумулятивна. Тоді як санкція ч. 2 ст. 375 КК України – відносно визначена, оскільки у ній передбачається лише один вид покарання – позбавлення волі на строк від п'яти до восьми років. На нашу думку, у санкції ч. 2 ст. 375 КК України мають враховуватися і ці показники. Нижня межа позбавлення волі має конструюватися за типом «вдотик» до максимальної межі цього ж покарання у санкції ч. 1 ст. 375 КК України (що має місце у її чинній редакції). Що стосується максимальної межі, то вона, на нашу думку, має бути збільшена до десяти років з урахуванням оціночної кваліфікуючої ознаки – «тяжкі наслідки» та на підставі порівняння санкцій ч. 2 ст. 375 КК України та ч. 3 ст. 365 КК України. Також вважаємо за доцільне у санкції ч. 2 ст. 375 КК України передбачити можливість застосування додаткових покарань у виді штрафу та позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю.

Отже, санкція ч. 2 ст. 375 КК України з урахуванням вище зазначених пропозицій має будуватися так:

«карається позбавленням волі на строк від п'яти до десяти років зі штрафом від п'ятисот до півтори тисячі неоподатковуваних мінімумів доходів громадян та з позбавленням права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю на строк до трьох років».

Таким чином, на підставі розроблених у теорії кримінального права загальних підходів до побудови кримінально-правових санкцій, ми запропонували певні зміни до санкцій як частини кримінально-правової норми, передбаченої ст. 375 КК України. Такі зміни стосуються і основних, і додаткових покарань. При цьому запропоновано викласти санкції. 1 та ч. 2 ст. 375 КК України в такій редакції:

«1. ...

– карається позбавленням волі на строк від двох до п'яти років зі штрафом від двохсот п'ятдесяти до п'ятисот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян та з позбавленням права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю на строк до трьох років.

2. ...

– карається позбавленням волі на строк від п'яти до десяти років зі штрафом від п'ятисот до півтори тисячі неоподатковуваних мінімумів доходів громадян та з позбавленням права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю на строк до трьох років».

¹ Денисова Т. А. Кримінально-правові санкції та їх застосування за злочини проти власності : [монографія] / Т. А. Денисова, Ю. В. Філей. – К. : Центр учбової літератури, 2008. – С. 47; Козаченко І. Я. Санкції за преступления против жизни и здоровья : обусловленность, структура, функции, виды. – Томск : Изд-во Томского ун-та, 1987. – С. 206; Огородникова Н. В. Санкции за имущественные преступления. Виды, обоснованность, построение: автореф. дисс. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.08 «Уголовное право и криминология; уголовно-исполнительное право» / Н. В. Огородникова. – Саратов, 1991. – С. 35.

² Козлов А. П. Уголовно-правовые санкции: проблемы построения, классификации и измерения / А. П. Козлов. – Красноярск : Изд-во Краснояр. ун-та, 1989. – С. 105.

³ Там само. – С. 70.

⁴ Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України. – 6-те вид., переробл. та доповн. / За ред. М. І. Мельника, М. І. Хавронюка. – К. : Юридична думка, 2009. – С. 265–266.

⁵ Свидлов Н. М. Специальные нормы и квалификация преступлений следователем : [учебное пособие] / Н. М. Свидлов. – Волгоград, 1981. – С. 8–17.

⁶ Кудрявцев В. Н. Общая теория квалификации преступлений / В. Н. Кудрявцев. – [2-е изд., перераб. и дополн.]. – М. : Юристъ, 2001. – С. 218.

⁷ Музика А. А. Покарання та його застосування за злочини проти здоров'я населення : [монографія] / А. А. Музика, О. П. Горох. – К. : ПАЛИВОДА А. В., 2012. – С. 91–93.

⁸ Там само. – С. 92.

⁹ Там само.

¹⁰ Леснієвськи-Костарева Т. А. Дифференциация уголовной ответственности. Теория и законодательная практика / Т. А. Леснієвськи-Костарева. – 2-е изд., перераб. и доп. – М.: Изд-во НОРМА, 2000. – С. 350–364.

¹¹ Леснієвськи-Костарева Т. А. Там само. – С. 362.

Резюме

Єднак В. М. Удосконалення кримінально-правових санкцій за постановлення суддею (судьями) за відомо неправосудного вироку, рішення, ухвали або постанови.

У статті висвітлено проблему вдосконалення кримінально-правових санкцій за постановлення суддею (судьями) за відомо неправосудного вироку, рішення, ухвали або постанови, вчиненого з корисливих мотивів. Наведено точки зору науковців щодо правил побудови таких санкцій. На підставі цього запропоновано санкцію ч. 1 ст. 375 КК України викласти в такій редакції: «карається позбавленням волі на строк від двох до п'яти років зі штрафом від двохсот п'ятдесяти до п'ятисот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян та з позбавленням права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю на строк до трьох років», а ч. 2 цієї статті так: «карається позбавленням волі на строк від п'яти до десяти років зі штрафом від п'ятисот до півтори тисячі неоподатковуваних мінімумів доходів громадян та з позбавленням права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю на строк до трьох років».

Ключові слова: постановлення; кримінально-правова санкція; вдосконалення; види покарань.

Резюме

Єднак В. М. Усовершенствование уголовно-правовых санкций за вынесение судьей (судьями) заведомо неправосудного приговора, решения, определения или постановления, совершенное из корыстных побуждений.

В статье освещена проблема совершенствования уголовно-правовых санкций за вынесение судьей (судьями) заведомо неправосудного приговора, решения, определения или постановления, совершенного из корыстных побуждений. Приведены точки зрения ученых относительно правил построения таких санкций. На основании этого предложено санкцию ч. 1 ст. 375 УК Украины изложить в следующей редакции: «наказывается лишением свободы на срок от двух до пяти лет со штрафом от двухсот пятидесяти до пятисот необлагаемых минимумов доходов граждан и с лишением права занимать определенные должности или заниматься определенной деятельностью на срок до трех лет», а ч. 2 этой статьи так: «наказывается лишением свободы на срок от пяти до десяти лет со штрафом от пятисот до полутора тысяч необлагаемых минимумов доходов граждан и с лишением права занимать определенные должности или заниматься определенной деятельностью на срок до трех лет».

Ключевые слова: вынесение, уголовно-правовая санкция; усовершенствование, виды наказаний.

Summary

Yednak V. Improvement criminal legal sanctions for enactment of a judge (judges) obviously unfair sentence, judgment, ruling or committed for mercenary motives.

The article deals with the problem of improving the criminal sanctions rendered by a judge (or judges) with known illegal sentence, decision, ruling or committed for mercenary motives. Shows the point of view of scientists on the rules of construction of such sanctions. On the basis of the proposed sanction Part 1 of Art. 375 CC of Ukraine shall read as follows: «punishable by imprisonment for a term of two to five years with a fine of two hundred fifty to five hundred income tax exemption and waiver of the right to hold certain posts or practice certain activities for up to three years», and Part 2 of this article as follows: «punishable by imprisonment for a term of five to ten years with a fine of five hundred to a thousand times the minimum income and deprivation of the right to occupy certain positions or engage in certain activities for a up to three years».

Key words: imposition, criminal sanctions; improvement penalties.

Отримано 19.11.2013

УДК 342.537.3:343

І. М. НАКОНЕЧНА

Іванна Миколаївна Наконечна, викладач Юридичного коледжу Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника

ПОНЯТТЯ КВАЛІФІКУЮЧИХ (ОСОБЛИВО КВАЛІФІКУЮЧИХ) ОЗНАК СКЛАДУ ЗЛОЧИНУ

Однією з найважливіших умов призначення справедливого покарання за вчинення злочину є диференціація кримінальної відповідальності, яка спрямована на пошук найбільш адекватних заходів кримінально-правового впливу залежно від рівня суспільної небезпечності злочинів. Однією з її форм є закріплення у кримінальному законі кваліфікуючих (особливо кваліфікуючих) ознак (*далі – кваліфікуючих ознак*).

У науці кримінального права комплексні дослідження кваліфікуючих ознак майже не проводилися. За часів радянської доби лише окремі науковці у своїх працях приділяли належну увагу проблемі дослідження їх правової природи. Це, зокрема, А. В. Барков, Л. Л. Кругліков, В. Н. Савінов, В. В. Карлов. У пострадянський період наукові дослідження, які тією чи іншою мірою вивчали питання власне кваліфікуючих ознак, проводилися в основному російськими вченими. Однією з перших комплексних робіт, присвячених цій пробле-